

ВЫДАТНЫ ВУЧОНЫ

На зорных картах герой старажытнагрэчаскіх легенд Персей трымае ў левай руцэ адсечаную галаву жажлівай гаргоны Мядузы. Астраномы даўно заўважылі, што адно "вока" ніколі не мяняе свайго бляску, а другое "падміргвае". Уражаныя такім адкрыццём, арабы далі яму імя Алголь (Д'ябал). Сёння вядома каля 5000 такіх зорак. Астраномы называюць іх зацьменна-пераменнымі. Гэта азначае, што ваганні бляску такой зоркі выкліканы перыядычнымі зацьменнямі далёкага сонца другой зоркай – яго спадарожнікам. Значны ўклад у іх вывучэнне зрабіў ураджэнец невялікага гарадка Хоцімск Сяргей Мікалаевіч Блажко.

С.М. Блажко нарадзіўся 5 (17) лістапада 1870 года ў сям'і купца Мікалая Дзям'янавіча Блажко. Бацькі Сяргея Мікалаевіча доўга чакалі нараджэння дзіцяці і нават хадзілі маліцца ў Сергію Пасаду, а калі нарадзіўся хлопчык, назвалі Сяргеем. Маці яго хутка памерла, і Мікалай Дзям'янавіч ажаніўся на Магілеўцавай Ганне Аляксандраўне. У іх нарадзіліся яшчэ тры сыны: Нікіфар, Пётр і Георгій. Ганна Аляксандраўна даглядала Сяргея як роднага сына.

Пасля заканчэння трохкласнага народнага вучылішча ў Хоцімску, Сяргей Мікалаевіч паступае ў Смаленскую гімназію, а затым – у Маскоўскі ўніверсітэт, які зачыняў у 1892 годзе і сам стаў за кафедру МДУ, а ў 1894 годзе пачаў працаваць і ва ўніверсітэцкай абсерваторыі. Яму было ўсяго толькі 27 гадоў, калі ён паставіў перад сабой мэту – атрымаць спектр "падаючай зоркі" – метэора, сфатаграфавашы яго след. Такім чынам Сяргей Мікалаевіч хацеў даведацца пра колер, тэмпературу і хімічны састаў невялікай часцінкі рэчыва незначнага паходжання, якая ўляцела ў зямную атмасферу. Сотні бяссонных начэй далі вынік. Ён стаў адным з першых у свеце астраномаў, якому ўдалося атрымаць фотаздымак следу метэора, а з дапамогай створанага ім самім спецыяльнага спектра 11 мая 1904 года Блажко першым у свеце атрымаў і даследваў спектр "падаючай зоркі". К 34 гадам гэта яму ўдалося зрабіць яшчэ двойчы. Тайна пабудовы метэарытных цел была раскрыта.

Паралельна С.М. Блажко фатаграфуе зорнае неба, займаецца пошукамі і даследваннямі пераменных зорак. Тым самым ён паклаў пачатак вельмі багатай "шкляннай бібліятэцы" ўніверсітэта, якой з поспехам і цяпер ка-

рыстаюцца не толькі расійскія астраномы. Праз 17 гадоў карпатлівай працы Блажко выдае кнігу "Аб зорках тыпу Алголя", матэрыял для якой у далейшым ён прадстаўляе ў якасці кандыдацкай дысертацыі. Яе абарона ў 1913 годзе была больш чым паспяховай – агульная тэорыя зацьменна-пераменных зорак, прапанаваная Блажко, была сур'ёзным укладам у астраномію. За дзесяткі гадоў, адданых навуцы, ён дэтальна даследваў больш за 200 пераменных зорак розных тыпаў. У выніку вучоным быў адкрыты эфект, названы імем "Эфект Блажко", які заключаецца ў перыядычным змяненні крывых і перыядаў бляску ў некаторых кароткаперыядычных пераменных зорак высокай свяцільнасці. Для сваіх даследванняў Сяргей Мікалаевіч прымяняў прыборы, вырабленыя ўласнымі рукамі.

У сферу інтарэсаў Блажко ўваходзіла і наша Сонца, пры фатаграфаванні якога ён праявіў немалую вынаходлівасць. Адкрыў метады пошуку малых планет-астэроідаў.

З 1910 года – дацэнт, з 1918 года Блажко становіцца прафесарам. З 1918 па 1931 год – дырэктар Маскоўскай абсерваторыі, а ў 1931–1937 значальнае кафедру астраноміі Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта і кіруе ёю да 1953 года. Яму было ўжо 83 года. Сяргей Мікалаевіч быў выдатным педагогам. Ён чытаў курсы практычнай і агульнай астраноміі, упершыню ва ўніверсітэце стаў выкладаць агульную астрафізіку. С.М. Блажко – аўтар трох ўніверсітэцкіх падручнікаў, адзін з якіх "Курс практычнай астраноміі" перавыдаецца да сённяшніх дзён. З'яўляецца аўтарам вялікай манаграфіі "Гісторыя Маскоўскай абсерваторыі ў сувязі з выкладаннем астраноміі ва

ўніверсітэце 1824–1920 г.г." Адною з папулярнейшых яго работ з'яўляецца выдатна напісаная біяграфія Мікалая Каперніка. Больш за 20 гадоў значальнае камісію па вывучэнню пераменных зорак пры Астранамічным савеце АН СССР. У саракавыя гады прафесар Блажко ўдзяляў шмат увагі пытанням абароннага характару – справе прыкладання астраноміі да самалётнаваджэння.

У 1934 годзе Блажко прысвоена званне заслужанага дзеяча навукі. За выдатныя дасягненні ў развіцці навукі Блажко ў 1952 годзе ўзнагароджаны Дзяржаўнай прэміяй СССР. Яго імем названа адна з кальцавых гор-кратэраў у паўночным паўшар'і адваротнага боку Месяца.

Узнагароджан двама ордэнамі Леніна, двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, а таксама медалямі. Памёр 11 лютага 1956 года ў Маскве.

Вялікай цікавасцю карыстаюцца экспанаты, належачыя нашаму земляку. Гэта яго асабістая запісная кніжка 1882–1883 года, "Пісьмо савецкіх астраномаў рымскаму Папе Пію XI", апублікаванае ў "Правде" 27 сакавіка 1930 г., падручнік для студэнтаў ўніверсітэта пад яго аўтарствам "Курс сферычнай астраноміі", "Курс практычнай астраноміі", "Курс агульнай астраноміі", асабістыя рэчы астранома, фотаздымкі Хоцімска 1892 года, зробленыя вучоным.

С.М. Блажко пражыў доўгае – 86 гадоў – і багатае рознымі падзеямі жыццё. На жаль, мы да сённяшняга дня мала ведаем пра жыццё Сяргея Мікалаевіча па-за сценамі ўніверсітэта і абсерваторыі. Гэта ўдзячная тэма для новых даследванняў.

**Валянціна БАУРЫНА,
настаўніца гісторыі
СШ № 1.**

Баурына, В. Выдатны вучоны : [Да 130-годдзя з дня нараджэння С.М. Блажко] /
Валянціна Баурына // Шлях Кастрычніка.— 2000.— 18 лістапада.— С.2.